

Tinódi Sebestyén örököse ő is a nemzeti egység megteremtéséért énekel. Meglátja Semetkay, hogy Mécs lelke a szociális kérdés iránt való nagy érdeklődésben találkozik a kor lelkeivel s megmagyarázza, miért fordul olyan szeretettel a gyermekek és a primitív lelkek felé. Végül sorra veszi Mécs kedvelt emberi és állati alakjait s beszél a földön túlterjedő kozmikus természetéről.

A második részben Mécs László művészi sajátásaival ismerteti meg a szerző. E rész korántsem ad olyan teljes képet Mécs költészetének formai problémáiról, mint az első a költő egyéniségéről és tárgyköreiből. Itt főleg a misztika és a szimbólum iránt érzékeny fantáziáról szól, kiemeli képeinek modernségét és túlszufoltságát, elemzi nyelvét és ritmusművészetét.

Különben a szerző maga mondja, hogy itt sokat ki kellett hagynia kéziratából, mert tanulmánya számára — iskolai értesítőben jelenvén meg — meg volt határozva a terjedelem. Nagyon helyeselhető, hogy «Mécs László és a Felvidék» címen munkáját kiegészíteni szándékozik s ezzel hozzászól a felvidéki lélek és a felvidéki irodalom kialakulásának most mindinkább az érdeklődés előterébe lépő problémájához.

Még nagyobb szolgálatot tenne azonban Semetkay a magyar irodalomtörténetnek, ha Mécs Lászlóban nemcsak az elszigetelt költői individuumot látná meg, hanem az *európai irodalmi közösség* tagját is. Mécs László nem vesz-tene, ha nagyobb távlatból néznék, Semetkay kitűnő könyvecskéje pedig megérdemelné, hogy e néhány szempont felhasználásával kibővíljön és elmélyüljön.

E. Huszár Irén.

Móricz Zsigmond: Forró mezők. (Athenaeum-kiadás.) A hősnő, miután elvesztette az urát s el posthumus szerelmét is, kinyit egy mérgegyűrűt, smaragdgyűrű ez, keleti méreggel, ráng néhányat és kiszakad ebből a detektívregényből, ahol a szépség a gyilkosság dajkája s egy férjéhez húzó asszony is a vastag férjévé vák örvényét kavarja föl maga körül. A mérgegyűrűt egy életbiztosítási kötvény előzi meg, a kötvényt egy mésszel konzervált lábnyom, a lábnyomot egy pofonokkal irányított vállatás a hullakamra éjjeleiben. A kötvény fölött ott a kérdőjel: öngyilkosság maradjon-e a gyilkosság, vagy mégis csak tanácsosabb

a húszezer dollárt zsebre venni; a lábnyom egy megszökött vadász felé siklatja ki a figyelmünket, aki megugrik a gyanú pusztája lehetősége előtt; a pincemélyi vállatás pedig a vizsgálatvezető főkapitányt teszi problematikus-sá: kétszáz oldalra át izgulhatunk: lovag-e vagy zsvány. Ilyen előzmények után a mérgegyűrű nem véletlen nyílik ki a hősnő ujján. A regény cégére ez a gyűrű. A szerző szinte odavágja az Est-lapok közönségének: Nesze ez is, ha kívántad. Azt hiszem, hű maradok az alkotás szándékaihoz, ha a Forró mezőket, mint Móricz Zsigmond mérgegyűrűs regényét könyvelem el az emlékezetemben.

A mese méltán meglepheti az utóbbi évek fejlődésétől elmaradt Móricz-olvasót. Avar, a vidéki földesúr, kocsin hajtat be pusztájáról a városba, s autón robot vissz. A Hungária úri törzsasztalánál célzás pottyant el, hogy az egyik jóvérű fiatalember, Baltazár Pista, alighanem a feleségénél ül: ezért volt szükség a járműserére. Alig két órába kerül, a társaság még együtt van s magyaros kedéllyel gyilkolja az időt, amikor megszólal a vendéglő telefonja: Avar holtan fekszik a lakásán, agyonlőve. A telefonüzenetet maga a főkapitány veszi fel, aki, ügylátszik, nagy tisztelője Avarynának, mert ugyan-csak furcsa műveletekbe kezd — a jóhíréért. A hivatala előtt egy autó áll, Baltazár Pistát hozta be vállöves-sel. A főkapitány leviszi a soffort a hullakamrába, szembeállítja egy holttesttel s addig veri, amíg bele nem szorítja a vállomást: az autója a határ másik sarkán szenvedett defektet, fölborult s ott sérültek meg mind a ketten. A főorvost, aki lekötöztette, ráveszi, hogy kulcsonttörést írjon váll-lövés helyett a látletbe; aztán Avary-néra zárja rá az ajtót s őt puhítja meg. Az asszony első ijedében hozzámene-kült s ő (noha szerelmes belé vagy épen mert szerelmes) addig ijeszti botránnyal, letartóztatással, amíg aláírja a vállomást, hogy az ura egy családi per-patvar után öngyilkos lett. Majd autóba vágja magát, kimegy az Avary-pusztára, helyszíni szemlét tart s bebizo-nyítja jegyzőnek, orvosnak, rokonság-nak, hogy a gyilkosság öngyilkosság volt. Avaryt el is temetik, az asszony azonban tudja, hogy az urát nem Bal-tazár Pista gyilkolta meg s mozgolódik benne az igazság. A gyilkosságnak kü-lönben szemtanúja is volt, egy lábat-lan kertész, aki konzerválta a gyilkos

lábnyomokat s ő tőle, a parasztok sugdolózásain át Fábián szolgabíróig szívárog a gyanú, hogy Avaryt mégis csak úgy ölték meg: egy gumitalpas úr, aki autón érkezett, belopódzott a kertbe s abban a pillanatban lőtte le Avaryt a vontcsövű pisztolyával, amikor az a veranda ablakán át Baltazár Pista vállába röpítette a golyóját. Ez a Fábián persze maga is szerelmes a szép asszonyba, följánlja neki szolgálatait s az ő komplikált hiszékenysége révén a lábnyom, a szökött vadász, egy jegyzőné, Avary egyik szeretője, sőt magának Fábiánnak a szerelme is beledobatik a rejtvényeknek ebbe a forgatagába: a bűnügy a kivonathatóság határain túl komplikálódik. Szerencsére a húszezer dolláros életbiztosítás Avaryné ügyvéd sógora előtt is kívánatosá teszi, hogy a gyilkosság mégis csak gyilkosság legyen s az ő praktikus érzéke meglehetősen szűk hurkká fonja a körülményeket: Avaryné feljelentést készül tenni. A főkapitány megpróbálja lebeszélni, de elveszti előtte a fejét. Az asszony is valami elkeseredett, kegyetlen kacérsággal hajszolja bele őt az önleplezésbe. A férfi a szerelmét követeli, ő kidobja s miután holt férje hűségében csalódott, gyilkosán bosszút állt, kinyitja a smaragdgyűrűt, amelyet ismertetésünk elején a regény fölé rajzoltunk. Mit tehet a gyilkos főkapitány? Golyót röpít a vak szemébe, szétdurrantja a fél fejét. S mit tehet a Hungária úri asztaltársasága? Rekonstruálgatja a gyilkosságot: mint lopódzott a főkapitány, készállásról jövet, Avaryné ablaka alá, mint lőtte le a féltékeny férjet abban a pillanatban, amikor az az udvarlót s mint rohogott 37 kilométert, hogy a Hungáriában ő vegye fel az asszony telefonüzenetét.

A szerző, aki detektívtörténetre adta a fejét, szokott bőséggel ontja, bonyolítja az ötleteket (én magam legalább tíz embert gyanúsítottam meg olvasás közben), úgy hogy ez az ismertetés csak igen gyenge ízelítő lehet a regény izgalmaságából. De talán ennyi is elég hozzá, hogy a nagy írók sarkában ólalkodó zseni-ellenőrök karban ordítsák: «Elbukott! Ponyvaregényt írt! Móricz Zsigmond ponyvaregényt írt! Emlékeztek, hogy nyilatkozott ez a Móricz Zsigmond Mikszáth Kálmánról! Senki sem mondhatja magát boldognak holta előtt!»

Azonban lassan, barátaim, ti kajánul siránkozó zseni-ellenőrök! Bevallom,

egy kicsit én is közétek tartozom s magam is szívesen szúrnék tuskét a köröm alá, amely a Forró mezőket írta. (Mert aki írta, a körmehegyével írta, bizonyos.) Azonban ne siessünk a sajnálkozással! Nézzük inkább, mit írt ez az író a körmehegyével? Igaz, hogy ez a detektívregény szinte lyukas a lélektani hézagoktól s olykor hihetetlen valószínűtlenségeken gördül tovább. De mégis: körömhegyről is, mekkora ábrázoló erőfeszítés egy-egy abszurdum elfogadtatására. Ez a főkapitány az első perctől fogva, amikor beül a Hungáriába s szórakozottan nevetgél a fiatalok vicein, az utolsó vér-elborulásos szerelmi rohamáig, amely mögött a vontcsövű pisztoly s a tulajdon szétlőtt feje áll: milyen éles profil! Méltóságos titulussig feltolakodott akarnok, szerelem farkasa, akinek mindegy: cseléd vagy úrinő, ha rászorult, beléharap. Avaryné, ez a megtagadott asszony, mint megvont falat ingerli, dühíti; gyilkol érte s miután gyilkolt, nem ijed meg, beleakaszódik a törvény kerekébe; s tekintélye erejével forgatja visszafelé (a magyar megyében vagyunk!). Az utolsó pillanatig verekszik, nemcsak magáért, de az éhségéért is, az asszonyért, akit magához akar vasalni egy ráerőltetett büntudatban. A testet öltött amoralitás, vaskos, éhes, vérbő alföldi kiadásban. S milyen természetes a hangja: úrral, soffőrrel, jegyzővel, kívül-kívél a maga nyelvén beszél. S végig a regényen, a valószínűtlenségek szomszédjában, milyen igazak és valószínűek az emberek közti viszonyok. Gondoljunk arra, hogy fogadja a nép az öngyilkosság híret, majd a bűntény gyanúját! Mekkora szerkezetbeli s belső szemléleti egyensúly tartja lábón ezt a rémregényt a Hungária két pénteke közt! A legvadabb abszurdumok mellett s azok ellenében is egy erős konkrétumokkal megkötött élet sarjad itt föl: az Alföld, ahogy Móricz az Alföldet vérben-bűnben összesűrítette, összeolvasztotta. Soha ilyen zsíros detektívregényt, soha ilyen emberszabású Fantomast! Kevés ponyvaregénynek adatott meg ilyen remekműtermő humuszba gyökerezni.

Más az, ha valaki őt kötetet ír s más, ha ötvenet. A Tündérgert, Árvalányok, Légy jó mindhalálig írójának végre is elnézhetjük mi kaján zseni-ellenőrök, hogy a legjobb magyar detektív- vagy akár ponyvaregényt is ő írta meg. Mert ezt aztán az anyag kellő ismerete nélkül is állíthatom!

Mi a mi kritikái vádpontunkat talán nem is a bűnügyi jelleg ellen fordítjuk; hiszen a világirodalom remekeinek jó része bűnügyi remek; hogy csak a Karamazovokat idézzem. Azonban találhatunk-e jobb alkalmat e Forró mezőknél, hogy az úgynevezett drámaiság ellen kiöntsük meggyült epénket. Ez a regény az «iram» mesterműve akart lenni s bizonyos, hogy Móricz Zsigmond utóbbi időben egyre jobban foglalkoztatja az «iram», vagy mozi nyelven szólva, a drámaiság problémája. Kell-e mondanom, hogy a görögök, Shakespeare, Racine, az irodalmi dráma, nem ismerte az iramnak ezt a drámaiságát. Shakespeare ráér megállni a dráma legnagyobb forgatagában is, hogy egy halálesetet, árulást, csókváltást fényes költői képpel vagy hosszadalmas filozófiarekléssel kommentáljon. Az igazi drámában, regényben még inkább, a következő pillanat sosem olyan fontos és sürgető, hogy a közlés pillanatának a bőségeit meggyilkolhatná. Mit szólnunk azonban egy regényhez, amelyet másodsor is el kell olvasnom, hogy lássam, mi van benne, mert először csak a végére voltam kíváncsi; s miután másodsor is elolvastam, kiderült, hogy igazam volt, amikor a végét vártam, mert itt a stílus szófukarsága, az egyszavas dialógusok, a gyorsan félredobott jelenetek, a kivonatolt alakok: a megszokott Móricz-előadás «eseményes beszűkülése» az én bolond kíváncsiságomat s tárgyi tükörképét: az iramot, a hamis drámaiságot szolgálta. Vajjon nem a drámaiság sülyesztette le a drámát a mai szintjére? Odaengedhetjük-e neki legszélesebb szavú, legméltóságosabban bő regényírónkat is? . . .

Ha valaki következetesen túlmagaszan tűzi ki céljait: a tehetségben van hiba; ha következetesen túlalacsony: az írói morálban. Ötven kötet mellett négy-öt jelenthet-e következetességet? Legalább is állandósuló rossz szokást. Vigyázzunk! Sohasem az élet szállíttatja le önmagunk ellen támasztott igényeinket, mindig mi magunk! Fiatalemberek legalább így hiszik. S midőn elismerem, hogy a Forró mezők «nem rossz a maga nemében», voltaképp azt sajnálom, hogy ennyire jó.

Németh László.

Darnay Kálmán: Kaszinózó táblabírák. (Korfestő történeti tréfák. Egykorú képekkel. Budapest, 1928. Athenaeum. Két kötet. 208+229. l.) Kü-

lönös könyv ez. Ha az ember Mühlbeck Károly címlapját szemléli, ruházat, arc, miliő arra mutat, hogy nagyapáink nemzedékénél sokkal régiebb korról lesz szó. Végig olvasva a könyvet, mégis el kell mernünk, hogy szelleme és a művész címke között nincs ellenmondás: nagyapáink valóban ilyen régesrégi világban éltek, lelkületben és külsőségekben annyra távol a világháború utáni nemzedéktől, hogy zavarba hozzák történettávlati érzékünket is. Könyve végén azt mondja az író, hogy a hozzá ellátogató és mesélgető Eötvös Károlyban látta életrekelni a régi táblabírák utolsó alakját. Szerintünk inkább az utolsó-előtti, mert az utolsó maga Darnay Kálmán. Aki ennyi rajongással tud csüngni a táblabírák korán s a kutató lázával hord össze róluk két kötetre való adomát, az minden bizonnyal örökösüknek érzi magát s kötelességének emléküket feltámasztását. . . A családi és helyi vonatkozások szinte rákényszerítik, hogy tárgyával foglalkozzék. Ami még ezenkívül szükséges, azt kipótolja képelete. Csak behunyja a szemét s máris peregni kezd a száz év előtti kor «empirestílusú» filmje. Ott ül a sümegi Baglashegyen szőlőjének táblabíró malomkőasztalánál. A nap fényverése rávilágít Kisfaludy Sándor sírszobrára és a temető empirekoszorus emlékeire s a sírdombok alól kikelnek Sümeg és vidékének nemzeti urai. Tréfálkozó kedvük derűjét már ott hallja a vén diófák lombosságában. Látja, amint Zala földesurai oda-csilingelnek tüzes négyeseiken a Gerszó-patika elé és a városi sóház oszlopaihoz, hogy nyelvhegyre vegyék a haza sorsa mellett a pámpilláskodó, verdigály-szoknyás táblabíró-kisaszszonyokat s nem ritkán a táblabíró uraimékkal incselkedő mamáikat is. Odajár Kisfaludy és a fiatal Deák Ferkó is. Tőle ered ez a szállóige: akit Sümegen meg nem szólnak, Rendeiken meg nem lopnak és Egerszegen föl nem akasztanak — az vigan járhatja a világot.

Ilyen hangulatban és ilyen háttérrel vetítve indulnak meg az apró történetek. Ezekben a bálos, vadász, pince-szerező, megyepolitikai jelenetekben vagy épen csak sümegi kadarkát és badacsonyi kéknyletű dícsérő idillekben van sok bájos historikum, van sok, magyar lelkélettörténeti valóság, de van számos színező hozzáköltés is. Darnay nemcsak gyűjtő. A legegy-